

ТМ	Г. XXVIII	Бр. 3	Стр. 189 - 202	Ниш	јул - септембар	2004.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 316.4.052(=214.58)(497.11)

Оригинални научни рад
Примљено: 11.04.2004.

Драгољуб Б. Ђорђевић
Машински факултет
Ниш

ПОЗАДИНСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ РОМА

Резиме

При крају 2002. године, а водећи деоницу о Ромима у оквиру обимног емпиријског истраживања "Друштвена свест, људска права и активизам грађана у јужној и источној Србији", које се спроводило у нишком Одбору за грађанску иницијативу (ОГИ) зарад пројекта "Јачање невладиног сектора у јужној и источној Србији", пружила нам се прилика да првотно тестирамо са неколико питања расположење становништва спрам интеграције Рома. Прецизније, проверили смо мишљење грађана јужне и источне Србије о томе да ли поимају Роме као етно-класу, који су актери по њима кључни у измени њиховог неповољног положаја, у којем подручју најпре треба предузети радикалне промене и да ли пристају уз позитивну дискриминацију. Такође смо испитали и неколико, како их одсад именујемо, позадинских претпоставки интеграције Рома. У тексту прелиминарно интерпретирамо резултате.

Кључне речи: Роми Србије, Роми као етно-класа, интеграција Рома, позадинске претпоставке интеграције Рома

***Интеграцију** – без асимилације, а камоли сегрегације – тј. интеркултурализацију живота и безконфликтно напуштање етно-класног стања, хтели или не, морају извести сами Роми. На њихова ће "плећа" већма пасти терет самојачања и самооспособљавања зарад тога да могу квалитетније и у ширем обиму приступити и користити друштвена добра, демонстрирати моћ у социјалном простору и стећи углед шире заједнице. Дакако, држава је дужна да путеве интеграције поплоча свакојаким подршкама, првенствено правним и материјалним, а већински народ искреном жељом за интеркултуралним даривањем, давањем и примањем. Држава и окружујућа нација тако ће поступити не само из разлога гриже савести, јер, свиђало се то некоме или не, носе историјску кривицу за положај Рома човека недостојан, већ и због тога што је то залог будућности.*

Увод

Ових су се година, нарочито од победе демократске опозиције у Србији, умножили и ојачали напори усмерени на измену укупног положаја Рома. У том племенитом настојању здружиле су се снаге државе, домаћих и страних невладиних организација и науке. Убрзо су обим и садржај акције нарастали до те мере, да је било нужно изградити једну општу и низ специјалних стратегија еманципације Рома. За тако нешто домаћој "памети" мањкало је искуство у сачињавању разноврсних модела интеграције, посебно је недостајало сналажење приликом операционализације конкретних решења. Стога се често тражила помоћ и страних стручњака, с обзиром на њихову умешност да високопарне идеје доведу до успешне реализације. Они су, за разлику од нас, већ били у ситуацији да моделују и спроводе укључивање Рома у друштвени живот.

Но, то свакако није амнестирано српске социологе и ромологе од задатка да граде моделе интеграције Рома. Ми смо међу првима, негде почетком 2001, јавности понудили специфичан модел интеграције, насловљен као: *Према моделу интеграције Рома – променимо живот*.¹ Утемељен је на два теоријска парадигмама за које се надам да нису међусобно искључиве, тј. ослања се на идеју *интеркултурализма* и Макса Вебера шему *социјалне стратификације*. Претпостављам да Ромима одговара теорија и пракса интеркултурализма и безконфликтног напуштања положаја етно-класе. То захтева синхронизовану измену положаја Рома у *социјално-економским подручју, правно-политичком пољу и сфери културе*, при чему интеграцију, како је пренето у мотоу, морају извести они сами. Држава је ту да обезбеди правни оквир и нешто новца, а већински и окружујући народи одговарајући амбијент.

Мора се признати да модел није разрађен до танчина. Још смо у фази тестирања базичних поставки. Нико од учених колега не доводи у питање Веберову шему социјалне стратификације, односно могућност да Роми безконфликтно напусте етно-класни положај, али ми неки оштро замерају што проносим мисао о Ромима као "наводним" интеркултуралистима. Као, веле они, Роми су присиљени да се тако понашају и то раде неартикулисано. Па, добро, браним се, да и јесте тако, а није сасвим, зар је то важније од производа, тј. ромске

¹ Објављен у: Ђорђевић и Живковић, 2002. Следеће године појављује се и модел Б. Јакшића и Г. Башића – *Ромска насеља, услови живота и могућности интеграције Рома* – чијем су формирању, осим мене, битан прилог дали др М. Марјановић и др Ђ. Јовановић.

интеркултуралистичке праксе.² У сличном духу пролази и провера њихове спремности на интеграцију, као и расположења већинског и окружујућих народа према саживоту с Ромима (Ђорђевић, 2002, 2002a, 2002b, 2003, 2003a, 2003v, 2004; Ђуровић, 2002; Todorović, Milošević and Ђорђевић 2002).

При крају 2002. године, а водећи деоницу о Ромима у оквиру обимног емпиријског истраживања *Друштвена свест, људска права и активизам грађана у јужној и источној Србији*, које се спроводило у нишком Одбору за грађанску иницијативу (ОГИ) зарад пројекта *Јачање невладиног сектора у јужној и источној Србији*,³ пружила нам се прилика да првотно тестирамо са неколико питања расположење становништва спрема интеграције Рома. Прецизније, проверили смо мишљење грађана јужне и источне Србије (надаље: ЈиИС) о томе да ли поимају Роме као етно-класу, који су актери по њима кључни у измени њиховог неповољног положаја, у којем подручју најпре треба предузети радикалне промене и да ли пристају уз позитивну дискриминацију. Такође смо испитали и неколико, како их одсад именујемо, позадинских претпоставки интеграције Рома. У тексту прелиминарно интерпретирамо резултате.

Интерпретација

Роми као етно-класа. Скоро да постоји потпуна сагласност у ромолошкој књижевности о месту Рома у друштвеној стратификацији: они, као нико други, јесу *етно-класа*. Идући за Веберовом шемом социјалне слојевитости, лако је показати како већина Рома, тј. читава етничка заједница, живи на граници и испод границе апсолутног сиромаштва, нема никакву друштвену моћ, а и количина угледа која јој се приписује јесте изузетно ниска. Барем у Европи нема такве етничке групе која би сва била лишена економске, политичке и културне снаге.

Наравно да се са научним увидом у стање Рома не морају слагати грађани, посебно ставовници ЈиИС, који се и сами последње деценије и по приближавају ивици социјалне издржљивости и већ имају развијен осећај субјективне беде. Питали смо их да ли се сла-

² Ради подупињања тезе о њиховом интеркултурализму, спроводимо трогодишње истраживање (2002-2005) у југоисточној Србији *Ромска култна места и култура смрти*. Видети прве резултате у: Ђорђевић, 2003; Ђорђевић и Todorović, 2002, 2003.

³ Иза трогодишњег пројекта стоји *Европска комисија*, Стразбур. Руководилац искуственог истраживања је мр Ненад Поповић, асистент Филозофског факултета у Нишу.

жу с тврдњом да су Роми у нашој држави, као и у свакој иној, етно-класа (табела 1).⁴

Табела 1. Роми као етно-класа

"Роми у нашој држави, као и у свакој другој, јесу етно-класа: немају ништа или имају врло мало, живе на ивици беде и зависе од социјалне потпоре. Да ли се слажете са овом оценом?"

Модалитет	Н	%
Потпуно се слажем	429	20,4
Углавном се слажем	481	22,8
Неодлучан сам	251	11,9
Углавном се не слажем	555	26,3
Нимало се не слажем	386	18,3
Немам став, не знам	6	0,3
Укупно	2108	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 29

Дало се претпоставити да грађанство неће у потпуности стати уз доказану чињеницу о Ромима као етно-класи. И само издржавано, социјално-политички немоћно и срозано у сопственим очима, оно међу Ромима микроскопски обележава искључиво претанак слој новобогаташа. Реагује тако што кује изреке попут ових: "Е, ма како сиромашни – погледај њихове виле!"; "Па, Цигани боље живе од нас, све имају – види шта купују!". Јесте да народ, налик социолозима, непогрешиво препознаје *раслојавање унутар Рома*, али, насупротив њима, греша када проценат-два имућних равна с целином заједнице.

Ипак, једнаки су износи оних који пристају и не пристају уз Роме као етно-класу. Тако се са понуђеном констатацијом потпуно слаже 20,4 посто, углавном 22,8%, што је укупно 43,2 одсто, а нимало се не слаже 18,3%, углавном 26,3%, што је збирно 44,6 посто. И овако расподељено мишљење у становништву ЈиИС требало би да буде добра основа за промену положаја Рома, њихову интеграцију и примену афирмативне акције. То ћемо проверити у табелама 2, 3 и 4.

Актери промене положаја Рома. Анализа табеле 1 показала је да скоро половина грађана ЈиИС смешта Роме у положај етно-класе, тиме им признајући изузетно неповољну позицију. Ако је тако, и ако постоји слагање о томе да га треба изменити, онда је следеће кључно питање: ко то треба да учини (табела 2)?

Подељено је мишљење о *актерима трансформације*. Роми и њихови лидери држе до тога да би сав посао могли завршити сами; и

⁴ Овде се по први пут у српским истраживањима пропитује однос према Ромима као етно-класи.

уз помоћ државе. Она би ту одиграла улогу сервиса и даваоца материјалних средстава. Представници већинског народа пак мисле да они треба да носе посао оснаживања ромске заједнице, чиме се, пре свега, жели имати контрола над предвиђеним новцем. Наш модел интеграције, спрам оба споменута и једнострана гледишта, препоручује чврсто и складно деловање самих Рома, већинске заједнице и државе. При томе је оправдано казати: терет интеграције већма пада на ромска плећа. Да погледамо ставове испитаника.

Табела 2. *Актери промене положаја Рома*
"Ко треба да измени неповољан положај ромске заједнице?"

Модалитет	Н	%
Сами Роми	511	24,7
Роми, уз помоћ већинске заједнице и државе у којој живе	1045	50,4
Већинска заједница и држава у којој живе	347	16,7
Нико, њихов положај не треба мењати	170	8,2
Укупно	2073	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 64

Најпре, пада у очи да само 8,2% респондента изјављује како положај Рома не треба мењати, што је занемарљиво у оквиру дискусије о учесницима трансформације. И више од тога, податак посредно потврђује да је становништво у великој већини (91,8%) уверено у лош статус Рома, нужно га не сагледавајући појмом "етно-класа". Затим, много су мањи износи оних, који заступају "ромску тезу" (24,7%) – Роми се сами извлаче из околности недостојних човека – и других, који подржавају "већинску" (16,7%), по којој су већинци и држава "богомдани за ромску ствар".

Половина грађана (50,4%), иако се вероватно никада није упознала са артикулисаним моделом интеграције, искуствено или интуитивно погађа да се измена неповољног положаја Рома може *коректно извести* једино у троллисту актера: Роми – већинска заједница – држава.

Подручја интеграције Рома. Установили смо неспорну жељу за интеграцијом Рома. Недоумице су око модела, а онда и поводом приоритета, тј. *крупних друштвених области* у којима треба "заорати дубоку бразду". Ромска крхка елита двоуми се и међусобно свађа. Једни би да сместа економски уздигну заједницу, после чега би све дошло на своје место – Роми би постали незаобилазна политичка сила, образовани и цењени. Други би да намах Роми задобију политичку тежину, чиме би социјално-економски и културно-образовно стасали. Трећи би, напokon, да просвећивањем подигну количину уг-

леда коју им приписује окружење, а онда ћемо лако – надоћи ће и богатство и моћ.

Уз ромске вође, и многи социолози и ромолози греше када се залажу за секторско решавање њихове судбине. А ствар је релативно једноставна: *зачарани ланац беде мора се истовремено напасти на кључним карикама*, како је то записано у нашем моделу интеграције Рома. Да ли се с овим слажу испитаници (табела 3)?

Табела 3. Интеграција Рома
"Ако се жели интеграција Рома у ширу заједницу,
пре свега треба побољшати њихов положај у:"

Модалитет	Н	%
Социјално-економском подручју	176	8,5
Правно-политичком пољу	78	3,8
Сфери културе и образовања	440	21,3
Истовремено у сва три сегмента	1376	66,5
Укупно	2070	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 67

Да, грађанство у надполовичном постотку (66,5) закључује да истовремено треба побољшати положај Рома у социјално-економском подручју, у правно-политичком пољу и у сфери културе и образовања, добро разумевајући наук о *складном напредовању* икоје етничке скупине. Петина становништва (21,3%) ипак секторски фаворизује културу и образовање, знајући да је школовање основни канал социјалне промоције или држећи се податка о катастрофално лошој образовној структури Рома.

Позитивна дискриминација Рома. Први пут се у нашој правној регулативи појављује *институт позитивне дискриминације*, тј. афирмативне акције, и то у *Савезном закону за заштиту права и слобода националних мањина*. И већински народ и ине мањине сложили су се да он ексклузивно важи за Роме. Јер, само њима је неопходна додатна стимулација, ради примера, при запошљавању и у образовању како би добили замајац на трновитом путу интеграције.

Инструмент *афирмативне акције*, нашироко знан западној јавности и тамо ефикасно примењиван – посебно у САД, код нас недовољно разјашњаван, као да је стран нашем становништву: сувише га подсећа на тзв. национални кључ, често демонстриран у бившој ЈНА, Савезу комуниста или Председништву СФРЈ. Да буде још горе по њега, противници га, свдећи суштину на унапред резервисане квоте за Роме, дискредитују међу "обичним" људима. Његовом употребом, смањиће се шансе већини.

Прави је тренутак да на крају деонице о моделу интеграције питамо испитанике за став према афирмативној акцији (табела 4).

Табела 4. Позитивна дискриминација рома
"Савезним законом за заштиту права и слобода националних мањина налаже се афирмативна акција, тј. позитивна дискриминација према Ромима. Какав је Ваш став о томе?"

Модалитет	Н	%
Потпуно се слажем	331	16,1
Углавном се слажем	280	13,6
Неодлучан сам	659	32,1
Углавном се не слажем	329	16,0
Нимало се не слажем	415	20,2
Немам став, не знам	41	2,0
Укупно	2055	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 82

Као што се и очекивало, будући да је афирмативна акција на "лошем гласу" у народу, *изостаје већинска подршка*: са позитивном дискриминацијом потпуно се слаже 16,1%, а углавном 13,6%; углавном се не слаже 16,0%, а нимало чак 20,2%. Неодлучних 32,1%, што је највећи појединачни износ, сведоче о томе да артикулисана одлука о овом осетљивом инструменту још није донета у трећини становништва.

Друштвени рад може усмерити неодлучне к прихватању позитивне дискриминације. Она, премда није централна ни у једном предложеном моделу интеграције, јесте битна иницијална каписла, важан почетни корак на друму оснаживања ромске заједнице.

Скинхеди и Роми. Поткултура младих – *скинхеди* – код нас се појавила почетком осамдесетих година. На Западу веома развијена и свагда на граници делинквентног понашања, у нас јесте скрајнута а приметна када изазове неки инцидент.⁵

Шире грађанство обележава скинхедска само када дође до физичког насртаја на Роме. Час по час деси се да наши "бели момци" атакују на исто тако наше "гараве момке". Екстремни случај догодио се 1997. када су београдски скинхеди усмртили Душана Јовановића, ромског дечачића, што је у Југославији било уопште прво убиство из *расистичких* побуда. И Ниш, средиште ЈиИС, није поштеђен нехуманог деловања "уличних војника". Пре коју годину уназад, у њему

⁵ Опширније у публикацији *Есеј о скинхедима* (Ђорђевић, 2003г).

је тројка скинхеда руралног порекла претукла Ромчића испред драг-стора у самом центру вароши.⁶

До сада је држава оштро реаговала и примерено кажњавала поступке "ћелаваца". Она је то могла јер је у позадини стајала неподељена подршка становништва. Да погледамо каква је била потпора грађана ЈиИС крајем 2002. и почетком 2003. године (Табела 5).

Табела 5. Скинхеди и Роми
*"Постоји група младих – скинхеди – која отворено показује нетрпељивост према Ромима, сматра да Роме треба протерати из земље, чак их и физички злоставља.
 Какав је Ваи став према понашању скинхеда?"*

Модалитет	Н	%
Подржавам њихово понашање	108	5,2
Не подржавам њихово понашање	1974	94,8
Укупно	2082	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 55

Резултати су друштвено прихватљиви: *скоро апсолутна већина грађанства не подржава понашање скинхеда (94,8%)*. То значи да, шире гледано, друштво и, уже посматрано, држава имају потпуну подршку у разрачунавању са насиљем "наших момака из краја". Али, то и значи да дејство државе мора бити засновано на закону и без намере да се затре једна омладинска поткултура.

Социолога не изненађује ни пет посто оних који подржавају понашање скинхеда, јер је то уобичајени постотак у домаћим искуственим изучавањима. Но, с обзиром на распрострањеност српског национализма и шовинизма у последњој деценији и по, логично је очекивати далеко веће износе слагања са скинсима.

Заједничарење у вери са Ромом. Унутар- и међурелигијска толеранција јесте важан камичак у мозаику цивилне, демократске заједнице, јер би требало да буде пример за толеранцију у осталим подсистемима. За Роме је изузетно значајна, можда и пресудна, будући да су они у двоструком мањинском положају: јесу етничка и верска мањина (Ђорђевић, 2003v).

Верске већине, понеке и саме етничке мањине, не примају увек добронамерно Роме за истовернике, одбацују их и сматрају да они не могу бити "добри верници". Зато се Роми непрестано религиј-

⁶ Догађај је описан у књизи *Социологија ромског идентитета* (Ђорђевић, Филиповић и студенти, 2002).

ски доказују. Да видимо да ли становници ЈиИС исказују унутаррелигијску толеранцију спрема њих (табела 6).

Табела 6. Заједничарење у вери са Ромом
 "Да ли бисте са Ромом исте вере заједнички обављали верске обреде (причешће, молитва, клањање, сунећење, славе, литије...)?"

Модалитет	Н	%
Да, свакако	1344	65,2
Сумњам, двоумио бих се	368	17,8
Никако	308	14,9
Нешто друго, шта?	42	2,0
Укупно	2062	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 75

Две трећине испитаника (65,2%) демонстрира верску толеранцију и изјављује да би с Ромом исте религије обављало обреде. (Треба знати да Роми, при одговору на ово питање, исказују већу толерантност од Гаца.) Око 18 одсто нерома се двоуми, а петнаестина никако не пристаје на заједничарење. Оба се става *не могу разумети* из религијског угла: религије не двоје вернике према језику, етничком пореклу или боји коже. Зато би наше верске заједнице, поготово традиционалне, требало да пораде међу верницима на гајењу свесто о унутар– и међурелигијској толеранцији.

Трансфузија крви од Рома. Голема је друштвена удаљеност од Рома, тј. изражена је социјална, етничка и религијска дистанца. Истина је да се полагамо смањује, али је још увек висока и узима се за меру опште раширености шовинизма, ксенофобије и расизма. Уз друге и проверене инструменте мерења социјалне дистанце, неки мисле да је питање живота и смрти, везано за *прихватање или одбијање трансфузије крви од "другог"*, веома дискриминативно. Јер, резонује обичан човек, мени се не свиђа "други" – бео или црн, Хрват или Ром, католик или муслиман... – али, у питању ли су граничне људске ситуације, попут смрти, зашто не бих од њега примио крв из руку у руку. Међутим, и његов сабеседник размишља: "Не допада ми се 'други' – бео или црн, Хрват или Ром, католик или муслиман... – не бих га за фамилију, суседа и надређеног, но и да умирем, не бих ни његову крв.

Ред је да погледамо табелу 7 и установимо ко од саговорника има више присталица.

Табела 7. Трансфузија крви од Рома
 "Да ли бисте пристали да од Рома примите
 директну трансфузију крви (из руку у руку)?"

Модалитет	Н	%
Да, у сваком случају	865	41,6
Можда, нисам сигуран	455	21,9
Само уколико сам у животној опасности	548	26,4
Не, ни у ком случају	211	10,1
Укупно	2079	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 58

Евидентно је да први учесник у дијалогу има далеко више присташа, јер други вуче само 10,1 посто. Но, и овај постотак није занемарљив. Доиста, колико ли су то дубоко усађене предрасуде о "другом" и "друкчијем", када ни по цену живота не желим контакт с Ромом.

Већина грађана ЈуИС ипак није тако удаљена од Рома: 41,6% примио би свагда крв из руку у руку, а 26,4 одсто уколико су у животној опасности, што укупно износи 68,0%. Сигурно да ове податке треба упоредити са резултатима Богардусове скале, као што је пожељно утврдити каква је и колика удаљеност Рома од Гаца (Ђорђевић, 2004).

Роми и мале. Историја наших Рома казује да су они, ако су седентарни, најчешће имали одвојена станишта – мале, махале – у урбаним или руралним конгломерацијама. Иако у темељу таквог насеобинског типа није једини, жигосање Рома од стране већинског окружења јесте најпресуднији разлог. Временом се одбојност претворила у ксенофобију и расизам, док су мале попримиле карактеристике гета. Не само то, малски начин живота формирао је у Рома *гетску свест* са далекосежним последицама на културни образац и могућност интеграције. Речју, зборе многи, њихова перспектива умногоне зависи од одлуке: остајемо у малама, јер је боље за нас да тамо живимо, или, идемо и ван њих, будући да је наша будућност у мешању са другима. Шта о томе мисле грађани ЈуИС (табела 8).

Табела 8. Роми и мале
 "Ромима је боље да живе у својим малама него да се мешају са другима?"

Модалитет	Н	%
Потпуно се слажем	320	15,2
Углавном се слажем	320	15,2
Неодлучан сам	310	14,7
Углавном се не слажем	487	23,1
Нимало се не слажем	666	31,6
Немам став, не знам	5	0,2
Укупно	2108	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 29

Добро је то што блага већина (54,7%) испитиваног становништва сматра да је за Рома боље да изађу из гета, да се мешају и ступе у сваковрсну размену с околином. Није друштвено прихватљиво што се 30,4 одсто респондента залаже да Роми остану тамо и где су – у гету. Јер, речено је већ, биће неуспешна интеграција уколико за њу не постоји *расположење у већинском окружењу*. Стога је задатак јавне кампање да "преобрати", односно преусмери, неодлучне грађане у пожељном правцу, ако већ не може оне који чврсто стоје на сопственим позицијама.

Селидба Рома. Роми су одувек излагани расистичким поступцима. Расистичка је лепеза била богата и кретала се од протеривања до одузимања живота (Ђорђевић, 2003б). Данас је незамисливо масовно уништавање Рома – Холокауст над Ромима или геноцид – али се често демонстрира групно *расељавање, исељавање и депортација*.

Очас примисле политичари и народни прваци како и где заувек "сместити" Рома. Одакле они ту, покрај нас – зашто их не иселити негде другде, у други град, чак и земљу? Многи обичан грађанин, имао или не искуства са њима, погпадне под утицај овако чудовишне намере и почне да пропагира чист расизам. Наравно да нема ништа од интеграције Рома ако у становништву преовладава расистичка накана. Да видимо да ли је она распрострањена у ЈиИС (табела 9).

Табела 9. Селидба Рома

"Слажете ли се Ви са мишљењем да Рома треба иселити негде другде, у други град или земљу?"

Модалитет	Н	%
Потпуно се слажем	144	6,9
Углавном се слажем	118	5,6
Неодлучан сам	229	10,9
Углавном се не слажем	451	21,5
Нимало се не слажем	1153	54,9
Немам став, не знам	5	0,2
Укупно	2100	100,0

Н табелираних = 2137

Без одговора = 37

Само 12,5 посто испитаника придржава громорозну помисао о коначном смештају Рома негде другде, премда и то није занемарљив износ. Огромна већина (76,4%) грађана ЈиИС *одбија расистичку идеју о протеривању Рома*, својих добрих комшија, чиме показује спремност на заједнички живот и, како је раније запажено, њихову интеграцију. Становништво овог дела Србије, ако не књишки и артикулисано, оно искуствено, зна да су Роми одвајкада поред њих и са њима, да су аутохтона мањина са којом је ретко у прошлости било крупнијих неспоразума.

Закључак

Претходне анализе, као и резултати истакнути у табели 10, дају за право да закључимо како смо потврдили већину важних *карика* нашег модела интеграције. Становништво ЈиИС се сложило (поводом нечега и није) о следећем:

Роми јесу етно-класа, тј. читава етничка заједница живи на граници и испод границе апсолутног сиромаштва, нема никакву друштвену моћ, а и количина угледа која јој се приписује јесте изузетно ниска;

Актере измене неповољног положаја Рома сачињава тролист, тј. препоручује се чврсто и складно деловање самих Рома, већинске заједнице и државе;

Ромски зачарани ланац беде мора се истовремено напасти на кључним карикама, тј. синхронизовано треба побољшати положај Рома у социјално-економском подручју, у правно-политичком пољу и у сфери културе и образовања;

Афирмативна је акција на "лошем гласу" у народу, тј. изостаје већинска подршка позитивној дискриминацији Рома, али артикулисана одлука још није донета у трећини становништва.

Табела 10. Саставнице модела интеграције Рома
Позитивни ставови

Саставница	Модалитет	Н	%
Роми јесу етно-класа	Потпуно се и углавном слажем	910	43,2
Актери измене статуса	Роми, већинска заједница и држава	1045	50,4
Приоритет подручја измене	Истовремено у сва три подручја	1376	66,5
Позитивна дискриминација	Потпуно се и углавном слажем	611	29,7

Табела 11. Позадинске претпоставке интеграције Рома
Позитивни ставови

Претпоставке	Модалитет	Н	%
Понашање скинхеда	Не подржавам	1974	94,8
Заједничарење у вери	Да, свакако	1344	65,2
Трансфузија крви	Увек и само при смртној опасности	1413	68,0
Мале	Углавном и нимало се не слажем	1153	54,7
Пресељење	Углавном и нимало се не слажем	1604	76,4

Претходне анализе, као и резултати истакнути у табели 11, дају за право да закључимо како смо потврдили и већину важних *позадинских претпоставки* нашег модела интеграције. Становништво ЈиИС се већма сложило (поводом нечега и није) и о следећем:

Не подржава се понашање скинхеда према Ромима (94,8%);

Демонстрира се верска толеранција и заједничко обављање обреда с Ромом исте религије (65,2%);

Пристаје се на примање крви из руку у руку (68,0%) и смањује се друштвена удаљеност од Рома;

За Роме је боље да изађу из гета, да се мешају и ступе у сваковрсну размену с околином (54,7%);

Одбија се расистичка идеја о протеривању Рома, својих добрих комшија, негде другде, у други град или земљу (76,4%).

Све у свему, *становништво ЈуИС показује спремност на заједнички живот и интеграцију Рома. Сав пут није прекривен ружама, тако да позваним и одговорним друштвеним актерима предстоји уклањање трња.*

Литература

- Đorđević, D. B. (2001), Klasična religioznost Roma. U: **Vere manjina i manjinske vere** (str. 179-198), JUNIR/Zograf, Niš.
- (2002), Burying of Roma: A Test of Ethnic and Religious Tolerance. U: **Kulturni i etnički identiteti u procesu globalizacije i regionalizacije Balkana** (str. 209-217), JUNIR/CBS/Punta, Niš.
- (2002a), Roma as a Trans-border Ethnic and Cultural Group. U: **Globalizacija, akulturacija i identiteti na Balkanu** (str. 67-78), FF/Punta, Niš.
- (2002b), Social, Ethnic and Religious Distance towards Roma of Serbia (Empirical report for 1999-2002). U: **Globalizacija, akulturacija i identiteti na Balkanu** (str. 257-266), FF/Punta, Niš.
- (pri.) (2003), **Roma Religious Culture**, JUNIR/YURom centar/Punta, Niš.
- (2003a), Roma in Serbien – Vergangenheit, Gegenwart, Zukunft, **Ost-West. Europaeische Perspektiven**, Freising, 2, 93-102.
- (2003b), Serbian Roma Sufferings in the Second World War: Religiological Indications and Smaller Romological Precious Contribution. In: **Culture in the Processes of Development, Regionalization and Euro-Integration of the Balkans** (pp. 351-361), FF/Sven, Niš.
- (2003v), Manjinske vere i vere manjina na Balkanu. U: **Demokratija i multikulturalnost u jugoistočnoj Evropi** (str. 209-219), Centar za istraživanje etniciteta, Beograd.
- (2003g), **Есеј о скинхедима**, КСС/Свен, Ниш.
- (2004), The Roma from the Southeastern Serbia and "The Others". U: **Kvalitet međuetničkih odnosa, svest o regionalnom identitetu i mogućnosti saradnje i integracije na Balkanu: preliminarni rezultati empirijskog istraživanja u jugoistočnoj Srbiji** (str. 127-138), FF/Sven, Niš.
- Đorđević, D. B., Filipović, M. i studenti (2002), **Sociologija romskog identiteta**, KSS/Cmyk, Niš.
- Đorđević, D. B. i D. Todorović (2002), Zajde Badža, **Kultura**, Beograd, (103-104): 166-183.
- (прир.) (2003), **Религија и верски обичаји Рома**, ЈУНИР/Свен, Ниш.
- Đorđević, D. B. i J. Živković (pri.) (2002), **Romi na raskršću: prava manjina i manjinskih zajednica**, Punta/DDA/KSS/Bahtalo drom, Niš.
- Đurović, B. (2002), Social and Ethnic Distance towards Roma in Serbia, **Facta Universitates: Series: Philosophy, Sociology and Psychology**, 2 (9): 667-681.

- Kvalitet međuetničkih odnosa, svest o regionalnom identitetu i mogućnosti saradnje i integracije na Balkanu: preliminarni rezultati empirijskog istraživanja u jugoistočnoj Srbiji** (Knjiga rezimea na srpskom i engleskom) (2003), FF/Sven, Niš.
- Milošević, L. i G. Stojić-Atanasov (2003), Predstavljanje nacionalnih manjina: analiza sadržaja tiskanih medija u Srbiji, **Međunarodne studije**, 3 (3): 60-78.
- Milošević, L. and D. Todorović (2002), Ethnic Autostereotypes and Heterostereotypes and Ethnic Distance at the Balkans. U: **Globalizacija, akulturacija i identiteti na Balkanu** (str. 79-90), FF/Punta, Niš.
- Todorović, D., Milošević, L. and D. B. Đorđević (2002), Social Distance of Romas of Southeastern and Southwestern Serbia towards Members of Other Nations and National Minorities. U: **Globalizacija, akulturacija i identiteti na Balkanu** (str. 267-273), FF/Punta, Niš.
- Živković, J. (2003), **Otvorena pitanja demokratije**, FF, Kosovska Mitrovica.

Dragoljub B. Đorđević, Niš

BACKGROUND ASSUMPTIONS FOR ROMA INTEGRATION

Summary

Towards the end of 2002, within the Roma section of the large empirical research "Social Consciousness, Human Rights and Civic Activism in South and East Serbia", conducted by the Committee for Civic Initiative, Nis (OGI) within the project "Strengthening the Non-Governmental Sector in South and East Serbia", we were given a good opportunity to preliminary test the attitude of the population to Roma integration in a few questions. Actually, we checked the opinion of the citizens of South and East Serbia on whether they saw the Romanies as an ethno-class, what actors they believed to be the most important to change the unfavourable Roma position, which most radical changes should be initiated first, and whether they would agree to the positive discrimination of the Roma. We also tested a number of what we will further term background assumptions of Roma integration. In the text to follow we will give a preliminary interpretation of results.

Key words: The Roma of Serbia, The Roma as an Ethno-class, Roma Integration, Background Assumptions of Roma Integration